

УДК 159.923.2-027.561]:004

ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Маглам'ян К. А., Верещака І. М.

У статті проаналізовано сучасний стан науково-теоретичного вивчення проблеми професійного саморозвитку майбутнього фахівця. Відзначено, що проблеми професійного саморозвитку є багатограним і комплексним педагогічним явищем. У загальному зосереджена увага на глибину термінів «саморозвиток» і «самопізнання». У дослідженні зроблений аргументований висновок, що висока позитивна мотивація навчальної діяльності є основою професійного саморозвитку майбутнього фахівця. А також визначено, що саморозвиток майбутнього фахівця – це свідомо активна цілеспрямована діяльність скерована на розвиток власної індивідуальності й професійної самореалізації особистості з метою самовдосконалення.

Ключові слова: мотивація; навчальна діяльність; особистість; професійне середовище; розвиток; самовдосконалення; самопізнання; самореалізація; саморозвиток; самоствердження; студент; фахівець.

ПРОФЕСИОНАЛЬНОЕ САМОРАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ С ПОМОЩЬЮ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Магламян К. А., Верещака И. М.

В статье проанализировано современное состояние научно-теоретического изучения проблемы профессионального саморазвития будущего специалиста. Определено, что проблемы профессионального саморазвития являются многосторонним и комплексными педагогическим явлением. Внимание сосредоточено на глубину понятий «саморазвитие» и «самопознание». В исследовании сделан аргументированный вывод, что высокая положительная мотивация учебной деятельности является основой профессионального саморазвития будущего специалиста. А также определено, что саморазвитие будущего специалиста – это сознательная, активная, целенаправленная деятельность направлена на развитие собственной индивидуальности и профессиональной самореализации личности с целью самосовершенствования.

Ключевые слова: личность; мотивация; профессиональная среда; развитие; самопознание; саморазвитие; самосовершенствование; самореализация; самоутверждение; специалист; студент; учебная деятельность.

PROFESSIONAL SELF DEVELOPMENT OF PERSONALITY BY USING OF INFORMATION TECHNOLOGY

Mahlamian K. A., Vereshchaka I. M.

The article analyses the current state of scientific and theoretical research concerning the problem of self-development of future specialist. It is defined that the problem of professional self-development is multi-faced and complex pedagogical phenomenon. Attention is generally focused on such terms as self-development and self-knowledge. The research makes a conclusion that highly positive motivation of educational activity is the basis of self-development of future specialist. It is also defined that self-development of future specialist is conscious, active and purposeful activity which is directed on improvement of personality and professional self-fulfillment with the purpose of self-improvement.

Key words: *development; educational activity; motivation; personality; professional surroundings; self-affirmation; self-development; self-fulfillment; self-improvement; self-knowledge; specialist; student.*

Актуальність проблеми: На сучасному етапі розбудови системи вищої освіти виникла потреба суспільства в працівниках нового типу – освіченої, компетентної, творчої особистості, яка має вміння швидко і оперативно реагувати на зміни в професійному середовищі та самостійно навчатися протягом усього життя. Сутність підготовки фахівця полягає у формуванні в нього системи знань і якостей особистості, необхідних для виконання різних функцій професійної діяльності. Адже професійний розвиток і саморозвиток тісно пов'язаний з особистісним розвитком. У цьому контексті актуальною є проблема створення умов для професійного саморозвитку майбутніх фахівців.

Навчання і самовдосконалення справжнього професіонала – майстра своєї справи – триває протягом усього життя. Воно не обмежується рамками навчального закладу чи займаною посадою. Зумовлюючими силами саморозвитку є професійно-трудова, матеріальні, соціально-статусні й духовні потреби. Зміст саморозвитку є цілісним комплексом процесів і засобів поступу особистості, задоволенням її пізнавальних і духовних потреб, розкриттям і вдосконаленням природних задатків та здібностей.

Ступінь дослідження теми. Аналіз досліджень К. А. Абульханової-Славської, О. О. Бодалева з цієї проблеми дає підстави для висновку, що якісним показником процесу становлення суб'єктності людини є її цілеспрямований саморозвиток.

На теоретико-методологічному рівні проблема саморозвитку особистості знайшла своє висвітлення в працях вітчизняних (І. Д. Бех, Б. З. Вульф, Г. П. Звенигородська, В. П. Зінченко, О. В. Киричук, Л. В. Кулікова, А. В. Меренков, П. Д. Харченко, М. Б. Ценко) та зарубіжних (А. Х. Маслоу, Г. В. Олпорт, К. Р. Роджерс та ін.) дослідників. Психологічні аспекти саморозвитку особистості аналізували Н. Р. Бітянова, С. Д. Максименко, Г. А. Цукерман та інші.

Професійний розвиток і саморозвиток особистості є об'єктом дослідження багатьох психологів та педагогів (К. К. Платонов, В. О. Моляко, Б. О. Федоришин, Г. О. Балл, Л. М. Митіна, К. Чарнецькі) і визначається як процес набуття та вдосконалення професійно-особистісних якостей, професійних знань, вмінь та навичок.

Поняття – саморозвиток особистості розглядається в класичних і сучасних зарубіжних (З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, К. Хорні, К. Роджерс, та ін.) та вітчизняних (Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, та ін.) психологічних і педагогічних теоріях особистості та означає прагнення і здійснення людиною самоактуалізації та самореалізації протягом життя і продуктивної діяльності.

Аналіз наукових досліджень з проблеми професійного саморозвитку дає можливість визначити, що це педагогічне явище є багатогранним і комплексним, обумовленим дією спектру соціально-економічних, культурних, фахових, особистісно-орієнтованих чинників. Зрозуміло, що в рамках підготовки професійних фахівців є нові вимоги, які вимагають саморозвитку і самовдосконалення. Для того, щоб сформувати майбутнього фахівця слід розглянути аспекти самопідготовки фахівців професійної освіти.

Мета дослідження. Теоретично дослідити сутність понять «саморозвиток» і «самопізнання», обґрунтувати: як мотивація впливає на професійний розвиток і самореалізацію.

Виклад основного матеріалу. У дослідженнях попередників було виявлено, що висока позитивна мотивація навчальної діяльності може компенсувати дефіцит спеціальних здібностей або недостатній запас знань, умінь і навичок, виступаючи як компенсаторний чинник. А успішність у навчанні, як відомо, є запорукою успішності у майбутній професійній діяльності.

Отже, головним у вищому навчальному закладі є формування позитивної мотивації навчальної діяльності, мотивації пізнання, що є основою професійного саморозвитку майбутнього фахівця.

Процес професійного розвитку та саморозвитку майбутнього спеціаліста в період його професійної підготовки має свої особливості. Він відбувається в умовах навчальної діяльності, регламентується системою вимог з боку викладачів, навчальних програм, специфіки предмета професійної діяльності. Але цей процес потребує підвищення суб'єктного компоненту особистості майбутнього фахівця в процесі його професійного саморозвитку.

Серед системи педагогічних умов професійного саморозвитку у процесі підготовки майбутнього фахівця можна виділити такі умови:

– орієнтація процесу навчання на формування спрямованості майбутнього спеціаліста на самоактуалізацію та самодетермінацію в майбутній професійній діяльності;

– збагачення змісту навчання системою понять і концепцій, що орієнтують майбутніх фахівців на рефлексію, самопроєктування, самонавчання, самоорганізацію, саморозвиток у сфері професійно значимих якостей особистості.

Зі вступом до вищого навчального закладу молода людина набуває більше самостійності, провідними видами діяльності стають навчально-професійна та науково-дослідна. Набуті знання, вміння, навички виступають для неї як засоби майбутньої професійної діяльності, тому головною для студента повинна стати спрямованість на підготовку до обраної професії, вироблення відношення до професійної діяльності як способу самореалізації.

Встановлено, що ефективність формування професійної компетентності майбутнього фахівця залежить від рівня сформованості таких особистісних якостей як: мотивація досягнення успіху, самооцінка, суб'єктивний локус контролю. Визначено, що найважливішим аспектом діяльності особистості є мотиваційна сфера, її значимість пов'язана із аналізом джерел активності студентів, шляхів їх самовдосконалення та саморозвитку [5].

Багато науковців підтримують положення про те, що для формування готовності студентів, майбутніх фахівців, здійснювати професійний саморозвиток необхідно реалізувати комплекс організаційно-педагогічних умов, які включають як суб'єктивну складову, так і об'єктивну.

Потрібно розглядати кожного студента як окрему особистість, що має унікальний, властивий лише їй одній набір індивідуальних особливостей, можна коригувати прояв тих чи інших позитивних якостей і зменшувати рівень негативних, ефективно застосовувати відповідні педагогічні технології [1].

Більшу увагу слід приділити визначенню педагогічних умов, форм, методів, технології, що забезпечують ефективність процесу формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх фахівців.

Для того, щоб реалізувати поставлену мету слід глибше розглянути поняття «саморозвиток» та «професійний саморозвиток» особистості.

Якщо порівняти історичні періоди слід визначити те, що в античності освітня система спрямована була на фізичний розвиток, у середні віки – на духовний розвиток, у новий час – на психічний розвиток, тобто на розвиток інтелекту та волі.

Самопізнання, на наш погляд, є засобом подолання людських вад, яке спрямовує на розвиток природних задатків шляхом самовдосконалення. Це підтверджує видатний філософ, поет, педагог Г. С. Сковорода. На його думку, людське життя необхідно спрямувати на самопізнання, що неодмінно поведе за собою саморозвиток.

Якщо, простежити зародження поняття «саморозвиток» у часи античності, та трансформуючись у процесі розвитку

суспільства на даний момент є одним з ключових понять у філософії, соціології, психології та синергетиці.

Досліджуючи сутнісну характеристику поняття «саморозвиток» необхідно при цьому враховувати неоднозначний зміст спорідненого поняття «розвиток». Не викликає сумнівів, що розвиток людини є безперервним процесом кількісних і якісних змін, який пронизує все життя людини. У науковій літературі можна знайти різне трактування поняття «розвиток».

На розвиток особистості, як стверджують науковці, впливають чотири фактори – спадковість, середовище, виховання й активність. Звичайно, спадковість впливає на розвиток людини, але кожна особистість доповнює закладені в ній від природи якості, реалізуючи при цьому свій потенціал шляхом саморозвитку і самовдосконалення. Згідно з тлумаченнями філософських словників [5], розвиток – це незворотна, закономірна, цілеспрямована, якісна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів.

Взагалі вчені сходяться на думці, що розвиток людини – це безперервний процес, але він не обмежується лише кількісними змінами [6].

Порівнюючи поняття «розвиток» і «саморозвиток» можна з впевненістю сказати, що розвиток відбувається на основі досягнення цілей поставлених іншою особою, а процес саморозвитку здійснюється відповідно до задумів і цілей самої особистості. Підґрунтям саморозвитку є потреби людини в нових досягненнях, прагнення до успіху, до вдосконалення, активна життєва позиція, позитивне мислення, віра у свої можливості, розуміння сенсу життя.

Специфіка самовиховання як фактору саморозвитку особистості полягає в тому, що серед усіх інших факторів самовиховання найбільше спирається на індивідуальні особливості особистості, її потреби та нахили. Завдяки цьому людині вдається самостійно виявити власні домінуючі задатки, які у майбутньому можуть бути визначальними при виборі життєвого шляху, забезпечувати саморозвиток фізичних, інтелектуальних та емоційно-вольових якостей.

Виникнення свідомого прагнення до саморозвитку є наслідком попереднього зовнішнього розвитку, тобто впливу суспільства на особистість через суб'єктивну діяльність вихователів, батьків, викладачів тощо. Особистість, яка виступає не тільки об'єктом, але й суб'єктом становлення, орієнтується на те, щоб зовнішні педагогічні впливи породжували у ній розуміння відмінностей між досягнутим і бажаним. Таким чином, розвиток і саморозвиток у становленні особистості утворюють єдиний процес.

Без чіткого усвідомлення поняття «саморозвиток» та його структури, неможливо вирішувати проблеми, пов'язані з його здійсненням. У розкритті сутності понять дослідження ми виділяємо філософський, психологічний та педагогічний рівні дослідження.

Поняття «саморозвиток» знаходиться у міждисциплінарному контексті таких наук як: філософія, соціологія, психологія, педагогіка. В енциклопедичній літературі запропоновано різні трактування поняття саморозвитку. З одного боку воно тлумачиться як розумовий або фізичний розвиток людини, якого вона досягає самостійними заняттями, вправами [7, с. 45]; або розвиток кого-небудь власними силами, без впливу, сприяння яких-небудь зовнішніх сил, з другого боку, саморозвиток визначається як саморух, для якого характерним є перехід на більш високий ступінь організації [7, с. 47].

Педагогічні словники здебільшого не тлумачать поняття «саморозвиток». Отже, чіткого визначення поняття саморозвитку не дає енциклопедична література. Але в науковій психолого-педагогічній літературі автори по-різному розуміють суть даного поняття.

Процес саморозвитку особистості та його результати визначаються двома факторами:

- здатністю особистості до діяльності «зі знанням справи», тобто з якістю і рівнем його освіти;
- характером і ступенем втілення соціально-культурного досвіду в реаліях, з якими має справу суб'єкт діяльності.

Категорія «саморозвиток», як будь-який процес, має певні структурні етапи. Кількість і зміст її структурних етапів

і розрізняє трактування поняття «саморозвиток» між собою та можливість його здійснення. Така неоднозначність у визначенні й гальмує процес здійснення саморозвитку студентами вищого навчального закладу.

У даному дослідженні ми будемо розглядати його як цілеспрямований, усвідомлений процес формування себе як особистості, який триває протягом життя і обумовлює якісний розвиток цілісної особистості.

Професійний розвиток можна означити як розвиток суб'єкта, що відбувається в системі міжлюдських відносин у даній професійній спільноті, який передбачає формування всіх елементів структури суб'єкта діяльності.

Професійний розвиток студента невіддільний від особистісного, адже в їх основі лежить принцип саморозвитку, який спрямовує особистість до творчої самореалізації. Усвідомлення професійної ролі, осмислення можливих професійних кроків та наслідків з них, прогнозування своєї професійної діяльності та її перспектив, здатність до самоконтролю та самовдосконалення утворюють вихідну базу розвитку майбутнього професіонала, зокрема вчителя.

Феномен «професійного саморозвитку вчителя», як підкреслює Л. А. Павленко, знаходиться в основі самореалізації творчого потенціалу вчителя. Розглядаючи процес саморозвитку, мотивацією якого є самобудова особистості, Л. А. Павленко вказує на взаємопов'язані форми вираження і реалізації особистості:

– самоствердження – можливість людини показати себе з найкращого боку та організація своєї діяльності таким чином, щоб в усій красі проявити свої якості, риси тощо;

– самовдосконалення – можливість особистісного росту людини, набуття та подальше вдосконалення тих рис і якостей особистості, наявність яких наближає її до ідеалу, а також оволодіння новими для особистості видами діяльності;

– самоактуалізація розуміється автором як вища форма саморозвитку, складовими якого є дві попередні форми, тобто мається на увазі спроможність особистості виявити в собі

потенціал і використовувати його в житті для вдалого виконання свого призначення.

Отже, під професійним саморозвитком ми розуміємо усвідомлений цілеспрямований процес особистісного і професійного самовдосконалення з метою творчої самореалізації в процесі виконання професійної діяльності.

Саморозвиток, як неперервний процес стає певною формою підвищення професіоналізму під час навчання або трудової діяльності в межах спеціальності [5, с. 22]. Його необхідність зумовлюється вимогами, що ставить суспільство до якості продуктивної праці.

Зауважимо, що ці вимоги мають відповідати рівню професійного саморозвитку майбутнього вчителя і його особистим інтересам. Мається на увазі, що перебуваючи ще в ролі студента необхідно стежити за розвитком інноваційних процесів у навчальних закладах (школах, гімназіях, ВНЗ тощо), бо відбувається підвищення конкурентоспроможності випускників. Для досягнення цього необхідно, щоб виникла потреба в активній життєвій позиції, в пошуку способів реалізації свого потенціалу на основі саморозвитку, як процесу, що формує гармонійно розвинену особистість.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, визначаємо, що самовдосконалення це – цілеспрямований, усвідомлений процес формування себе як особистості, який триває протягом життя і обумовлює якісний розвиток цілісної особистості. Тому дане поняття тісно пов'язане з «освітою впродовж життя», варто зазначити що в сучасних умовах даний тип освіти є найбільш перспективним.

Визначено, що саморозвиток постає як інформаційно-забезпечувальна діяльність особистості, що здійснюється шляхом опанування, нагромадження, упорядкування, систематизації, оновлення різновидів досвіду з метою задоволення пізнавальних потреб для здійснення різних видів діяльності. Зумовлюючими силами саморозвитку є професійно-трудова, матеріальні, соціально-статусні й духовні потреби. Зміст саморозвитку є цілісним комплексом процесів і засобів доступу особистості,

задоволенням її пізнавальних і духовних потреб, розкриттям і вдосконаленням природних задатків та здібностей.

Таким чином, можна стверджувати, що саморозвиток безпосередньо пов'язаний із розвитком, а самовиховання – з вихованням. Ефективність самовиховання значною мірою визначається, як саморозвитком, так і вихованням особистості. Водночас нерідко трапляється, що виховання та освіта «являють собою запеклу боротьбу проти природного творчого саморозвитку людини і намагаються втиснути її в заздалегідь приготовлені рамки, вести за шаблоном, причому в умовах загальної насильницької постановки виховання все йдеться про самодіяльність. Справжній, не викривлений педагогічний процес водночас і вільний, і необхідний. У ньому самодіяльність – неминуче явище. Якщо ж виховання і освіта бувають примусовими, то не доводиться й говорити про самодіяльність – це означає співати мотив з іншої опери, з'єднувати непок'єднане».

Варто відзначити, що проблема професійного саморозвитку особистості майбутнього фахівця досить актуальна сьогодні і щоб її розв'язати необхідно створити такі педагогічні умови, що забезпечуватимуть формування у кожного студента потреби по максимуму саморозвивати і застосовувати свої здібності до певного виду діяльності на практиці. Вбачаю за потрібне детальніше розглянути у подальших дослідженнях застосування саморозвитку в практичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Боришевський М. Й. Духовні цінності як детермінанта розвитку й саморозвитку особистості / Боришевський М. Й. // Педагогіка і психологія. – 2008. – № 2.
2. Доскач С. Особливості мотивації особистісного зростання майбутніх педагогів / Світлана Доскач // Педагогіка та психологія. – 2005. – № 244. – С. 207.
3. Зязюн Л. І. Саморозвиток особистості в освітній системі Франції / Л. І. Зязюн. – Київ: МДГУ ім. Петра Могили, 2006. – 388 с.
4. Краснощок І. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього вчителя як складова педагогічної освіти / Інна Краснощок // Рідна школа. – 2007. – № 4 (927).

5. Марущак В. С. Самовиховання як важливий засіб самотворення особистості / В. С. Марущак // Науковий вісник Миколаївського держ. пед. університету. – 2003. – № 5. – С. 388.

6. Павленко Л. А. Самореалізація творчого потенціалу вчителя в процесі формування національної еліти / Л. А. Павленко, Л. Л. Товажнянський, Г. О. Романовський // Харків: НТУ «ХПІ». – 2008. – № 19. – С. 220.

7. Цокур Р. М. Формування потенціалу професійного саморозвитку майбутніх викладачів вищої школи у процесі магістерської підготовки : дис. канд. пед. наук / Цокур Р. М. – О, 2004. – 245 с.

References

1. Bory'shevs'ky'j M. J. Duxovni cinnosti yak determinanta rozvy'tku j samorozvy'tku osoby'stosti / Bory'shevs'ky'j M. J. // Pedagogika i psy'xologiya. – 2008. – Vol. 2. [in Ukrainian]

2. Doskach S. Osobly'vosti moty'vaciyi osoby'stistnogo zrostannya majbutnix pedagogiv / Svitlana Doskach // Pedagogika ta psy'xologiya. – 2005. – Vol. 244. – p. 207. [in Ukrainian]

3. Zyazyun L. I. Samorozvy'tok osoby'stosti v osvittnij sy'stemi Franciji / L. I. Zyazyun. – Ky'yiv: MDGU im. Petra Mogy'ly', 2006. – 388 p. [in Ukrainian]

4. Krasnoshhok I. Profesijno-osoby'stisny'j samorozvy'tok majbut'ogo vchy'telya yak skladova pedagogichnoyi osvity' / Inna Krasnoshhok // Ridna shkola. – 2007. – Vol. 4 (927). [in Ukrainian]

5. Marushhak V. S. Samovy'xovannya yak vazhly'vy'j zasib samotvorennya osoby'stosti / V. S. Marushhak // Naukovy'j visny'k My'kolayivs'kogo derzh. ped. universy'tetu. – 2003. – Vol. 5. – p. 388. [in Ukrainian]

6. Pavlenko L. A. Samorealizaciya tvorchogo potencialu vchy'telya v procesi formuvannya nacional'noyi elity' / L. A. Pavlenko, L. L. Tovazhnyans'ky'j, G. O. Romanovs'ky'j // Xarkiv: NTU «ХПІ». – 2008. – Vol. 19. – p. 220. [in Ukrainian]

7. Czokur R. M. Formuvannya potencialu profesijnogo samorozvy'tku majbutnix vy'kladachiv vy'shhoji shkoly' u procesi magisters'koyi pidgotovky' : dy's. kand. ped. nauk / Czokur R. M. – О, 2004. – 245 p. [in Ukrainian]

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Маглам'ян Карина Араратівна, викладач кафедри професійної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл.,

Україна, 08401

e-mail: aspirantyre@yandex.ru

Верещака Іван Михайлович, кандидат економічних наук, викладач кафедри професійної освіти

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Магламян Карина Араратовна, преподаватель кафедры профессионального образования

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

e-mail: aspirantyre@yandex.ru

Верещака Іван Михайлович, кандидат економічних наук, преподаватель кафедры профессионального образования

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

ул. Сухомлинського, 30, г. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна, 08401

DATA ON AUTHOR

Mahlamian Karina A., teacher of Professional Education Department

State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnitskyi Hrihoriy Skovoroda State Pedagogical University»

Ukraine, Kyiv region, Pereyaslav-Khmelnitskiy, 30 Sukhomlynskyi Street , 08401

e-mail: aspirantyra@yandex.ru

Vereshchaka Ivan M., PhD, teacher of Professional Education Department
State Higher Educational Establishment «Pereyaslav-Khmelnitskyi Hrihoriy Skovoroda State Pedagogical University»

Ukraine, Kyiv region, Pereyaslav-Khmelnitsky, 30 Sukhomlynsky Street, 08401